
Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Araştırma Süreci

Araştırmalar hangi amaç ve hangi alanda yapılırsa yapılsın bütün araştırmalar belirli bir plan dâhilinde olması gerekir. Araştırmanın planlanması, araştırmanın baştan sona kadar olan faaliyetlerin aşama aşama birbirini izleyen bir süreci ifade eder. Dolayısıyla araştırma süreci, yapılan araştırmanın başından sonucuna kadar olan faaliyetlerin aşama aşama planlamasını ifade eder.

Bir konuyu sistematik olarak inceleyen çalışmalar **bilimsel araştırmalar**dır. Bu ifadeye yer alan sistematik ifadesi, araştırmanın belirli bir düzen, tertip ve yöntem izlenerek yapılması durumunu ifade etmektedir. O halde bilimsel bir araştırma aynı zamanda sistematik bir çalışmadır ve aşağıdaki yol izlenmelidir.

Araştırma Konusunun Belirlenmesi

Araştırmanın konusu ortaya çıkan ve çözülmesi gereken problemin kendisidir.

Araştırma sürecine başlayabilmek için önce ortaya çıkarılması istenilen gerçeğe ilişkin konunun tespiti gerekir. Hangi konuların araştırma konusu olarak ele alınabileceği önceden sınırlamak mümkün değildir. Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, eser meydana getirilen her şey, yani her düşünce, her duygu, her durum, her sorun, her olay bir konu teşkil edebilir. Araştırma için seçilecek konu bunları içerisinden ilgi ve zorunluluk duyulanıdır. Araştırmacı ilgi duyduğu konuya eğilmelidir. Araştırmacının ilgi duymadığı bir konuda yapacağı araştırma isteksiz yapılacağı için sönük kalır çoğu zamanda başarısız olur.

Seçilecek konunun sınırlandırılmasında etkisi olacak bir husus da araştırma raporunun belli bir sayfa veya kelime adediyle veya süreyle sınırlandırılıp sınırlandırılmamış olması meselesidir. Bir sınırlandırma varsa şüphesiz bu sınır dışına çıkılmaz. Bu bakımdan araştırma konusunun da aynı ölçüler içerisinde sınırlandırılması zorunluluğu ortaya çıkar.

Konu seçimi ve sınırlandırılmasında üzerinde durulması gereken bir başka husus da konu ile ilgili kaynaklar meselesidir. Yani konunun geliştirilmesinde faydalanabilececek kaynaklar meselesidir. Burada araştırmacı mevcut bütün ilimlerin verilerinden faydalanacağı gibi, üzerinde çalışacağı konu ile ilgili kendinden önce yapılmış çalışmalardan da faydalanıp, kendinden öncekilerin konusu ile ilgili bulgularını tespit suretiyle gerçek problemini değerlemiş, tanımış ve tespit etmiş olur.

Araştırma Problemini Tanımlama

Araştırma konusunun belirlenmesinden sonraki aşama, üzerinde araştırma yapılacak olay için bir fikir üretme ve o olayı veya sorunu tanımlama aşamasıdır. Konu seçilirken dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de konunun yalnız tespit edilen amacı kapsayacak şekilde sınırlandırılmasıdır. Bu açıdan genel konuların alınmasından kaçınılıp özel konulara yönelmek gerekir.

Araştırmacıya, problem durumunu değerlendirme, tanıma ve tespit imkânını verecek yerli veya yabancı raporlara, ders kitaplarına, makalelere ve hatta sözlü olarak alınan bilgilere kaynak denilmektedir. Kaynakları elde etmede de ilk başvurulacak yer kütüphanelerdir. Kaynaklardan konuya ilişkin elde edilen bilgiler yazılı olarak tespit edilir.

Konunun seçilmesinde gösterilen titizliğin konu için kullanılacak başlığın seçiminde de gösterilmesi gerekir. Konu başlığı araştırılacak konuyu düşünülen şekliyle tam olarak verebilmeli, konunun özünü belirleyecek özellik ve herkesin ilgisini çekecek nitelik göstermelidir. Bu bakımda konu başlığının kısa ve yeteri kadar açıklayıcı olması gerekir.

Araştırma Konusuyla İlgili Kaynakların Taranması

Araştırma konusunun belirlenmesi ve tanımlanması aşamalarından sonra üçüncü aşamada araştırma konusu ile ilgili kaynakların taranması gerekir.

Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Araştırma planı çerçevesinde konu ile ilgili literatür taranması, eski ve yeni araştırma raporları ve başka doküman ve belgelerin titizlikle tespit edilmesi gerekir. Kaynaklar, problemle en az ilişkili olandan en çok ilişkili olana doğru, yani, genelden özele doğru ele alınmalıdır. Bu çalışma hipotezin yazımı için önemli bir süreçtir.

Hipotezlerin Yazılması

Karşılaşılan veya ele alınan bir probleme getirilen, doğruluğu henüz ispatlanmamış, deney ve gizlemlere açık olan geçici çözümlere hipotez denilmektedir.

Hipotez, araştırmanın başlangıcında henüz doğruluğu veya yanlışlığı kestirilemeyen bir öneri veya ön beklenti olarak da ifade edilir. Hipotez, konuya veya problemle ilgili önceki araştırma ve gözlemler sonucunda ulaşılan bilgilere dayanılarak kurulur ve test edilmeye çalışılır.

Hipotez, araştırmacının araştırma faaliyetine başlamadan önce, ön inceleme ve gözlemlerden, alayların irdelenmesinden, kaynak incelemeleri ve tecrübelerden hareketle yürütülen tahmin olarak ifade edilebilir.

İstatistikîmanada hipotez bir veya daha fazla ana kütle hakkında ileri sürülen, doğru veya yanlış olması mümkün olan iddia veya ifadedir. Hipotez testi bir hipotezin doğruluğundan veya yanlışlığından yüzde yüz emin olmak için değil, belli bir ölçüde hatayı içerecek şekilde yapılır. Aslında sınırlı bilgiden verilecek kararda hata payı vardır.

6.5. Araştırma Yöntem Ve Modelini Belirleme

Bu safhada, belirlenen konunun araştırılmasında izlenecek usulün kararlaştırılması yapılır. Araştırmada hangi verilere ihtiyaç var, bu veriler hangi şartlarda ve nasıl bir yöntemle elde edileceği belirlenir. Burada kastedilen yöntem veri toplama ve bu verileri analiz metodunu ifade etmektedir.

Kaynaklar üzerinde ilk çalışmalar yapıldıktan sonra açık ve seçik şekilde problemi ortaya koyan sınırlandırılmış bir konunun tespiti, tanımlanması, kaynakların taranması ve hipotezlerin yazılması aşamasından sonra, beşinci safhada; bölümler, kısımlar, paragraflar mantıki bir sıra içerisinde birbirini tamamlamalı, fikri kopukluklara meydan verilmemeli, konuya ilişkin makro düzeyde söylenecek şeyler planın önüne alınmalıdır. Plansız bir çalışmada konu kolaylıkla dağılır, amaçtan uzak araştırmalara girilir ve büyük güçlükler ortaya çıkar.

Araştırmanın türüne göre verilerin nasıl elde edileceği ve bu süreçte uyulması gereken esaslar bilimsel metotlara oturtulur. Bu çalışma sonrasında verilerin elde edilmesinde kullanılacak yöntem açık olarak belirtilir. Diğer yandan verilerin hangi ana kütle içerisinde, hangi yöntemle, ne kadar olacağı gibi veri elde örnek grubunun belirlenmesi süreci de bu çalışmanın içeriğindedir.

Araştırmanın türü bu süreçte temel kriter olmaktadır. Araştırmalar kendi içerisinde farklı şekillerde sıralanabilmesine rağmen temelde iki şekildedir;

1. Araştırma düzeyine göre

- a. Terori üreten araştırmalar-Temel araştırmalar.
- b. Teknoloji üreten araştırmalar-Uygulamalı araştırmalar.

Temel Araştırmalar: Mevcut bilgi veri tabanını genişletmek ve bilinmeyenleri ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırmalardır.

Uygulamalı Araştırmalar: İşleme dayalı, problem çözücü ve daha çok Ar-Ge olarak bilinen iyileştirici türden araştırmalardır.

2. Araştırmanın amacına göre

- a. Nedir-nasıldır?
- b. Neden?

3. Veri toplama yöntemine göre

- a. Anket yöntemi
- b. Gözlem yöntemi
- c. Görüşme yöntemi
- d. Deney yöntemi
- e. Tarama yöntemi
- f. Belgesel tarama yöntemi
- g. Bilgi arama

Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın bu safhasında, bir plan dâhilinde bilgiler toplanır ve bu bilgiler analiz edilir. İhtiyacımız olduğu halde hazırda bulamadığımız verileri elde etmek gayesiyle yapılan çalışmaları **veri toplama** adı verilir.

Araştırmalarda çok gerek olan bilgilerin/verilerin elde edilmesinde birçok kaynaktan faydalanılır. Konuyla ilgili verilerin eksiksiz toplanması için plan çerçevesi içinde çalışılır. Veriler iyice tetkik edilerek güvenli olmayan veriler kullanılmaz.

Araştırma ile ilgili bütün veriler elde edildikten sonra toplanan veriler üzerinde araştırmacının düşünüp, bu verileri analiz edip, araştırma konusu problemin çözümünü sağlayacak sonuçları tespit etmesi elde edilen verilerden bir sonuca ulaşılmazsa araştırmacının yeniden kaynaklar bulup, yeniden veriler toplaması gerekir.

Yapılacak araştırma için gerekli bilgiler, yazılı kaynaklardan, insanlardan diğer canlı ve cansız kaynaklardan elde edilir. Araştırmacı bu bilgileri, kaynak tarayarak, anket uygulayarak, görüşme veya gözlem yaparak elde edebileceği gibi deney yoluyla da elde edebilir.

Bilgi toplama yollarından bazıları olan; yazılı kaynaklardan bilgi toplama, gözlem yoluyla bilgi toplama, mülakat yoluyla bilgi toplama ve anketle bilgi toplama yöntemleri yakından tanınmalıdır.

Kavram, kelime, harf, renk, işaret, rakam vb. her türlü bilgi ve belge veri olarak kabul edilir. Bilgi veren, karar vermeye veya sorun çözmeye yardımcı olacak her türlü bilgi veya olguya **veri** adı verilir. **Veri (data)**, değişik kaynaklardan gözlem, mülakat ve anket yoluyla elde edilebilen bilgilerdir. Rakam, harf, kavram, durum, tutum gibi konulardaki bilgilerin tamamı veri olarak kabul edilir. Veri, araştırma sürecinde işlenmek ve değerlendirilmek yani yorumlanmak üzere toplanır.

Veriler; kişiler, aileler, bilim adamları, firmalar, kurumlar, yayınlanmış kaynaklar, tabiat, yayınlanmamış belge, bulgu, doküman gibi kaynaklardan temin edilir. Bu kadar değişik olan kaynaklardan veri toplamanın çok değişik yöntemleri olması normaldir.

Veri toplama yöntemleri; deney, gözlem, görüşme, mektup (yazışma), telefon, faks, bilgisayar ağı, içerik analizi, belgeler veya arşiv tarama gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Veri toplamada konuya ve amaca göre değişik veri toplama yöntemi seçilebilir.

Araştırmalarda veri/bilgi toplama yöntemleri:

1. Yazılı Kaynaklardan Bilgi Toplama. Bilgi toplamaya, genellikle yazılı kaynaklara başvurarak başlanır. Öncelikle, faydalanılacak kitaplar hangi kitaplıklardadır ve bu kitaplıklar hangi sisteme göre tasnif edilmiştir? Bu kitaplıklardan nasıl faydalanabiliriz? Bunu belirlememiz gerekir.

Bu yolla elde edilen kitaplardan faydalanırken; başvuru kaynaktan elde edilecek bilgilerin tasnifi gibi bazı kurallara uymak gerekir. Bu amaçla, faydalanılan her kitapla ilgili fişler hazırlanır ve bu fişlere bu eserin yazarının adı ve soyadı, kaynağın adı ve yayın bilgileri yazılır. Gerekirse bu fişlerin üstüne ilgili kaynaklardan yapılacak alıntılar ve sayfaları da yazılır. Fişlerden, rapor yazılırken faydalanılabileceği gibi ilgili kaynağın yeniden bulunmasında da kullanılabilir.

Bilgi toplarken uyulması gereken diğer bir kural da, hangi kaynaklardan faydalandığının belirtilmesidir. Bu amaçla araştırmacı, faydalandığı kaynakları kaynak fişinde belirtildiği şekilde alfabetik sıraya göre araştırma raporunun kaynakça kısmında verir.

2. Gözlem Yoluyla Bilgi Toplama. Gözlem, araştırmacının gerçek hayat içinde olanları bir plan dâhilinde izlemesi ve kaydetmesidir. Bu teknikle, karmaşık insan ilişkileri, hayvan ve bitkilerin gelişimleri hakkında gerçekçi bilgiler alınabilir. Mesela; müşteri-satıcı ilişkileri, kuşların beslenmesi, bitkilerin gelişimi gibi konularda gözlem yoluyla sağlıklı bilgiler toplanabilir.

Gözlem tekniğiyle bilgi toplamada ilk adım plan yapmaktır. Bu planda, kimin veya neyin gözleneceği, ne zaman, gözleneceği, hangi şartlar altında gözleneceği, hangi durum veya davranışların gözleneceği, gözlemin kimin tarafından yapılacağı belirtilir (Kaptan, 1973). Araştırmacının, gözlemlerle ilgili şartları hazırladıktan sonra yapacağı en önemli şey gözlem sonuçlarını iyi not etmek ve bunları iyi yorumlamaktır. Gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenen şeylerin kendi doğal ortamı içinde bulunmasıdır. Bu nedenle gözlem sonucunda gerçekçi bilgilere ulaşılır.

3. Görüşme (Mülakat) Yoluyla Bilgi Toplama. Görüşme, yüz yüze, telefonla veya benzeri iletişim araçlarıyla bilgi toplamaktır. Etkili bir bilgi toplama yolu olan mülakat yolu ile bilgi toplamada, görüşme tek kişiyle olabileceği gibi grupta da yapılabilir. Bu yöntemin geniş uygulama

Araştırma Yöntem ve Teknikleri

alanı vardır. Bir pazarlama görevlisinin müşteri ile, öğretmenin öğrencisiyle, bir avukatın müvekkiliyle, bir doktorun hastasıyla görüşmesi buna örnek verilebilir. Bunun dışında yöneticilerle, uzmanlarla ve halkla görüşme yapılarak bilgi toplanabilir.

Görüşmeyi yapacak kişi öğrenmek istediği konuya ilişkin soruları önceden hazırlar, görüşme zamanını ve yerini kararlaştırır. Bilgi almak üzere hazırlanan sorular, kısa, açık ve konu ile ilgili olmalıdır. Görüşmeci, sorulara aldığı cevapları hemen kaydetmelidir.

4. Anketle Bilgi Toplama. Anketle bilgi toplama eski bir bilgi toplama tekniği olarak esası, kendilerinden bilgi alınacak kimselerle yüz yüze gelmeden, bir soru listesi aracılığıyla bilgi almaktır. Sorulara cevap veren kişi dilerse ismini belirtmeyebilir. Bu nedenle bir baskı altında olmadığı için daha gerçekçi cevaplar verebilir. Bu olumlu bir yöndür.

Anket yoluyla bilgi toplamanın olumsuz yönü ise, ilgililere cevaplandırılmak üzere gönderilen anketlerin dönmeme ihtimalinin olmasıdır. Buna rağmen bizden uzakta olan çok sayıda kişiden bilgi almamız gerekiyorsa bu teknikle bilgi toplamak zorunda kalırız. Anket, hangi konuda bilgi toplanacaksa sadece o konuyu kapsayacak şekilde kısa olmalıdır. Bunun yanında çalışmanın amacını belirten bir açıklama yazısı olmalıdır.

Ankette yer alacak sorular kapalı veya açık türde sorular olabilir. Kapalı soruların cevapları da birlikte verilir. Anketi cevaplayan, soruların cevabını seçenekler arasından işaretler. Belirlenen araştırma konusuna ilişkin olarak nereden kimlerden, hangi yolla bilgi toplanacağı yazılır.

Araştırmanın, mevcut problemin çözümünü ortaya koyan bir sonuca ulaşıncaya kadar yürütülmesi esastır. Elde edilen sonuçlar üzerinde araştırmacı tekrar tekrar düşünür. Bir sonuca ulaşıldığı anlaşıldıktan sonra araştırmanın son safhası olan rapor yazma safhasına geçilir.

Araştırmanın Sonuçlandırılması ve Araştırma Raporunun Yazılması

Araştırma kim veya kimler tarafından yapılırsa yapılsın araştırmada tek amaç gerçeği ortaya çıkarmaktır. Araştırmacı veya araştırmacıların elde ettiği sonuçları sadece kendilerine saklaması uygun değildir.

Araştırma sonucu elde edilen bilgilerin başkalarının da istifadesine sunulması gerekir. Biz nasıl bizden evvelkilerin bize bıraktıkları bilgi hazinesinden istifade ediyor isek, biz de bizden sonrakilere bilgi aktarması yapma ahlâki bir davranıştır. Gelecek kuşaklara bu bilgi aktarımı araştırma bulgularının yazılı hale getirilmesi ile mümkündür.

Yapılan araştırmanın bitmiş sayılabilmesi için araştırma sonuçlarının yazılı bir rapor halinde başkalarının bilgisine de sunulmuş olması gerekir. Bu sunuşun şüphesiz başkalarının araştırma sonuçları üzerinde kontrolün sağlanması sonucunu da ortaya çıkaracağı açıktır.

Bir araştırma ne kadar mükemmel yapılmış olursa olsun, yazıya dökülüp, yani bir rapor haline getirilip, ilgililerin istifadesine sunulmadıkça, o araştırma için sarf olunan bütün çabaların yerini bulmuş sayılamayacağı bir gerçektir. Nitekim bunun içindir ki raporu yazılmadıkça bir araştırma hiçbir zaman bitmiş sayılmaz.

Yazılacak raporlarda üzerinde durulması gereken en önemli bir husus da, şüphesiz, yazılan raporların belli bir tertip ve şekle uyularak hazırlanması meselesidir. Zira ancak bu sayede raporlarda neyin nerede bulunacağı önceden bilinir. Herkes ancak bu sayede elindeki raporun kendisinin ilgisini çekebilecek kısmını kolaylıkla bulup inceleyecektir. Bu suretle de rapor hedefine ulaşmış sayılacaktır.

Araştırma konusu ile ilgili bilgiler toplandıktan sonra, bu bilgiler değerlendirilir, yorumlanır ve sonuçlar çıkarılır. Bu aşamadan sonra en önemli iş bu bilgileri ve varılan sonuçları raporlaştırma tekniğine göre yazmaktır. Uygun bir şekilde yazılan bir raporun etkisi ve faydalanılma düzeyi yüksektir.